2026D12203 **Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal**

Den Haag, 17 maart 2026

Hierbij sturen wij uw Kamer de antwoorden op een deel van de vragen die leden van uw Kamer hebben gesteld in de eerste termijn van de behandeling van de
begroting van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur en het Diergezondheidsfonds voor het jaar 2026.

De resterende vragen worden beantwoord tijdens de eerste termijn van de zijde van het kabinet.

De minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur,
J. van Essen

De staatssecretaris van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur,
S.P. A. Erkens

Schriftelijke beantwoording van gestelde vragen in de eerste termijn van de behandeling van de begroting van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur 2026.

Hieronder treft uw Kamer de beantwoording van een selectie van de gestelde vragen per partij. De gestelde vragen zijn schuin weergegeven en de reactie van het kabinet staat eronder. De overige gestelde vragen worden mondeling beantwoord.

GroenLinks-PvdA

Onderzoeken laten zien dat de wettelijke doelen haalbaar zijn. Onderschrijft de minister dit, en heeft hij de ambitie om deze doelen te behalen?

Mogelijk wordt gedoeld op het onderzoek van Gispoint[1] dat door Greenpeace in de procedure is ingebracht. Dit onderzoek geeft een theoretische analyse van een mogelijke gebiedsgerichte inzet van maatregelen. Door de Staat is een onderzoek door de Wageningen University & Research (WUR) ingebracht dat ingaat op de sociaal economische consequenties van een mogelijk maatregelpakket.[2] Het kabinet heeft zorgen over de uitvoerbaarheid van een dergelijk maatregelpakket. Omdat de Greenpeace-zaak nog onder de rechter is, kan ik hier niet verder op ingaan.

Hoe kijkt de minister naar de eiwittransitie en naar initiatieven als Nederland Veganland?

De verduurzaming van de voedselproductie en onze consumptie zie ik als belangrijke speerpunten. Het onderzoek Nederland Veganland laat, net als andere onderzoeken, zien dat een ander consumptiepatroon dan het huidige patroon, met in verhouding minder dierlijke eiwitten en meer plantaardige eiwitten, kan bijdragen aan oplossingen voor ruimtegebruik, biodiversiteit en klimaat.

Ik onderschrijf de adviezen van de Gezondheidsraad[3], en het Voedingscentrum[4], om een meer plantaardig eetpatroon na te streven. Dit is niet alleen van belang is voor onze gezondheid, maar ook voor het milieu.

Het is mijn ambitie om in 2030 een balans in de gemiddelde eiwitconsumptie te bereiken van 50% dierlijke eiwitten en 50% plantaardige eiwitten. In 2025 consumeerden Nederlanders nog gemiddeld nog 60% dierlijke eiwitten. De cijfers veranderen de laatste jaren niet. Ik blijf dit monitoren. Ik wil mij de komende periode gaan inzetten voor een verdere verduurzaming van de consumptie, onder andere door inzet op voorlichting, consumentenactivatie, de voedselomgeving en een groter aanbod plantaardige eiwitten. Dit laatste werk ik onder andere verder uit in een bredere ketenaanpak. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan het maken van afspraken met retail en food service over een groter plantaardig aanbod. Ook het inkoopbeleid van het Rijk is een belangrijk instrument om dit aanbod te vergroten en de markt te activeren. Vanuit mijn ministerie worden via de Kennis- en Innovatie Agenda (KIA) Landbouw, Water, Voedsel [5], verschillende publiek-private

---

[1] T. Brouwer, *Aanvullende scenarioberekeningen. Wat is de opgave voor de landbouw om de stikstofdoelen in 2030 en daarna te halen?*, Ermelo: Gispoint, 17 november 2025.
[2] Bijlage bij kamerbrief van 4 november 2025 Kamerstukken II 2025/26 35334, nr. 419.
[3] https://www.gezondheidsraad.nl/adviesonderwerpen/voedingskeuzes/gezonde-eiwittransitie; en https://www.gezondheidsraad.nl/adviesonderwerpen/voedingsrichtlijnen/richtlijnen-goede-voeding-eiwitbronnen-en-voedingspatronen-2025.
[4] https://www.voedingscentrum.nl/nl/gezond-eten-met-de-schijf-van-vijf.aspx
[5] https://www.kia-landbouwwatervoedsel.nl/

samenwerkingen ondersteund om de samenstelling en smaak van plantaardige alternatieven te verbeteren. Daarnaast kijk ik naar de mogelijkheden om een duurzamere voedselomgeving te stimuleren via adviezen van het Voedingscentrum, maar ook door afspraken te maken met o.a. de retailers over prijs, plaatsing en promoties. Ook kijk ik naar mogelijkheden om initiatieven met positieve impact breder te stimuleren en/of te verankeren. Bijvoorbeeld de verkoop van hybride producten, waarbij het aandeel plantaardig steeds verder kan worden verhoogd U wordt hier in het najaar nader over geïnformeerd.

Hoe staat de minister tegenover het advies van de Raad voor Leefomgeving en Infrastructuur (Rli) om Europese landbouwsubsidies volledig te richten op verduurzaming?

Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) speelt een belangrijke rol bij de verduurzaming van de landbouw. Dat gebeurt via interventies zoals de ecoregeling en het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb). Met het oog op de onderhandelingen over het nieuwe GLB dat vanaf 2027 van kracht wordt, vind ik het belangrijk dat Europese landbouwsubsidies zo effectief en doelgericht mogelijk worden ingezet.

Het GLB kent meerdere doelen. Naast verduurzaming gaat het bijvoorbeeld ook om inkomenssteun voor boeren en om de ontwikkeling en vitaliteit van het platteland. Sterke en leefbare regio's zijn van groot belang: zij vormen de basis voor voedselproductie, natuur en landschap, en voor de sociale en economische samenhang in de regio. Sinds 2023 heeft het nationale GLB-programma al een verschuiving doorgemaakt, met een geleidelijke afbouw van de hectarepremie ten gunste van regelingen die beloningen leveren voor maatschappelijke diensten en verduurzaming, zoals de ecoregeling. Veel boeren in Nederland doen daaraan mee. Ook in de toekomst wil ik boeren blijven ondersteunen bij verduurzaming, met oog voor een sterke landbouwsector en een vitaal platteland. Samen met provincies en andere belanghebbenden wil ik tot een effectieve inzet komen van het GLB binnen het Nationaal en Regionaal Partnerschapsplan, zodat middelen terechtkomen waar zij het meest bijdragen aan duurzame landbouw en sterke regio's. Uw Kamer ontvangt binnen afzienbare tijd een kabinetsreactie waarin ingegaan wordt op de adviezen van het rapport van de Rli.

Is de minister bereid om de intentieverklaring (aanvalsplan) te borgen?

De Intentieverklaring Aanvalsplan Grutto is in december vorig jaar onderschreven door de toenmalige staatssecretaris van LVVN en alle twaalf provincies. Dat was een belangrijk moment in de gezamenlijke inzet om de populatie van de grutto weer op een gezond niveau te brengen. Juist omdat het bereiken van dat doel een kwestie is van lange adem, is een geborgde uitvoering van concrete maatregelen noodzakelijk. Het kabinet pakt de draad dus graag op door de Intentieverklaring nader uit te werken met de provincies in een gezamenlijk afsprakenkader. De planning daarvoor is juni dit jaar. In dat afsprakenkader worden onder andere de financiële punten uit de Intentieverklaring nader uitgewerkt en geborgd. Intussen worden al extra middelen versneld beschikbaar gesteld, zoals onlangs de
4 miljoen euro die Overijssel heeft ontvangen voor het versterken van het leefgebied van de grutto en voor agrarisch natuurbeheer rondom Natura 2000-gebieden.

Welk deel van het geld dat bestemd is voor agrarisch natuurbeheer gaat het kabinet inzetten voor weidevogelgebieden?

Tot 2025 werd ongeveer de helft van het budget voor ANLb besteed aan weidevogelbeheer. Het vorige kabinet heeft aangegeven dat de extra middelen voor Agrarisch Natuurbeheer uit het Startpakket 'Nederland van het Slot'[6] met prioriteit in worden gezet in leefgebieden voor de grutto, en in gebieden rond stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Ook voor dit kabinet is het uitgangspunt dat we geld vrijmaken voor zwaar beheer, waarmee we de grutto helpen en wat nodig is in het licht van de Europese inbreukprocedure. Ik heb inmiddels afspraken gemaakt met provincies dat vanaf 2027 bij het uitbreiden en verzwaren van het ANLb de nadruk ligt op deze twee prioriteiten. Voor een verdeling van extra middelen uit het Startpakket heeft mijn voorganger samen met provincies een commissie ingesteld, die nog voor de zomer met een advies komt. Daarmee kunnen we het aantal hectaren voor de grutto waar agrarisch natuur- en landschapsbeheer op wordt toegepast flink vergroten. Daarnaast worden de investeringsgelden voor de aanleg van zwaar beheer de eerstkomende jaren uitgebreid.

Wil de minister afzien van het plan van oud-staatssecretaris Rummenie om grutto broedmachines in te gaan richten om grutto's uit te broeden?

Er loopt momenteel een vijfjarig onderzoek naar kuikenoverleving van de Rijksuniversiteit Groningen. Een klein onderdeel hiervan is '*headstarting'* (het uitzetten van opgekweekte kuikens). Op dit moment heb ik geen intenties om 'headstarting' als maatregel in te gaan zetten. Mijn inzet zal vooral gericht zijn op het in orde brengen van het leefgebied van de grutto. Dit onderzoek is onderdeel van een pakket aan maatregelen voor de grutto, die zich richt op het in orde brengen van het leefgebied. Dit onderzoek naar kuikenoverleving zal ons hier nuttige inzichten voor geven.

D66

Wat is de stand van zaken van de pilots uit het Noordzee-akkoord met betrekking tot wind op zee en wordt daarbij gekeken naar schaalbaarheid van projecten?

De pilots waar het ministerie van LVVN primair over gaat, zijn pilots over activiteiten binnen windparken van medegebruikers gericht op voedselwinning en natuurherstel en natuurontwikkeling. Voor de overige pilots – gericht op alternatieve energieopwekking en energieopslag – vallen onder de verantwoordelijkheid van het ministerie van IenW. Er zijn drie gerealiseerde windparken waar medegebruikers op dit moment kunnen starten met pilots en er kunnen opschalen. Dat zijn offshore windpark Borssele, Hollandse Kust Zuid en Hollandse Kust Noord. Er is ondertussen een aantal medegebruikers dat in deze parken initiatieven is gestart. Zo heeft OOS International een mosselkweekinstallatie in windpark Borssele in de pilotfase, de European Seaweed Association heeft een zeewierpilot in Hollandse Kust Zuid, en passieve vissers kunnen via een reactie op een aanstaande uitvraag in de Staatscourant interesse kenbaar maken om op experimentele basis te vissen in windparken. De pilot moet de ondernemers inzicht geven over de haalbaarheid van opschaling.

[6] Kamerstuk 35 334, nr. 362.

Herkent de staatssecretaris dat de glastuinbouwsector een essentiële rol kan spelen in het flexibele energiesysteem van de toekomst en welke rol ziet hij om met netbeheerders deze initiatieven te stimuleren?

Ja, ik ben mij bewust van de rol die de glastuinbouw nu en in de toekomst kan spelen in het balanceren van het energiesysteem en het tegengaan van netcongestie.

Er vindt binnen het Landelijk Actieprogramma Netcongestie overleg plaats tussen LVVN, KGG, Glastuinbouw Nederland en netbeheerders om de flexibele inzet van het energieverbruik en -opwek in de glastuinbouw te stimuleren. Dit heeft ook de aandacht van de minister KGG waarmee we op dit gebied goed samenwerken.

Is de staatssecretaris bereid de komende tijd actief werk te maken van aanbevelingen uit het Burgerberaad over voedselverspilling, waar nog veel winst te behalen valt?

Ja, ik ben voornemens te kijken naar alle onderdelen waar nog winst valt te behalen. Het verminderen van voedselverspilling is van groot belang. De Nederlandse doelstelling is een halvering van de verspilling in 2030 ten opzichte van 2015. Er is samen met de Stichting Samen Tegen Voedselverspilling een succesvolle aanpak ontwikkeld, deze zet ik voort.

Kunnen de bewindspersonen inzetten op afspraken met de supermarkten om meer in te zetten op "total use", het overnemen van de volledige productie van de boeren waar ze mee werken?

Supermarkten zijn een belangrijke schakel om verspilling in de keten te reduceren. Ik vind het belangrijk dat supermarkten en andere ketenpartijen niet alleen verantwoordelijkheid nemen voor hun eigen verspilling, maar ook keten overstijgend naar oplossingen kijken en daarmee actief bijdragen aan een toekomstbestendig systeem. Zo komen de kosten niet onevenredig bij de boer terecht. Ik zie daar ook energie op zitten bij de ketenpartijen.

Breder rondom ketensamenwerking zien wij kansen om samen stappen te zetten rondom ketentransparantie, innovatie, aansluiting bij doelsturing en de afzet van duurzame producten, bijvoorbeeld via een duurzaamheidsstandaard. We gaan hierover in gesprek met de keten om afspraken te maken en om de partijen aan te blijven spreken. Maar we gaan ook zoeken naar instrumenten om zaken, zoals transparantie en eerlijke handelspraktijken, af te dwingen. Hierbij denken we aan rapportageverplichtingen en kijk ik ook met interesse naar voorbeelden in andere EU-landen. We noemen hier twee voorbeelden; ten eerste de Ombudsman in het VK die actief inzet op transparantie en goed gedrag in de keten en ten tweede de wijze waarop in Oostenrijk actief en op basis van anonimiteit naar zaken rondom oneerlijke handelspraktijken wordt gekeken. Voor de zomer informeren we de Kamer over de algemene lijnen van de aanpak die ik richting de keten voorzie.

Kan de staatssecretaris duidelijke doelen stellen voor vermindering van verspilling in de foodservice sector, die nu achterblijft?

Ook voor de foodservice sector is het doel om voedselverspilling in 2030 te halveren ten opzichte van 2015. Het doel is dus bekend bij deze sector en het is nu van belang tot een gerichte aanpak te komen. Hiervoor heb ik een onderzoek uitgezet, waarbij gekeken wordt naar *best practices* uit andere landen. In samenwerking met Stichting Samen Tegen Voedselverspilling worden de resultaten hiervan verwerkt tot een effectieve aanpak. In de tussentijd werkt de Stichting met de sector aan de versterking van de monitoring.

Kan de staatssecretaris zorgen dat de primaire sector aangehaakt wordt in de afspraken, omdat zij nu geen onderdeel uitmaken van de Europese regelgeving op verspilling?

Ik vind het van groot belang dat de primaire sector wordt betrokken bij de aanpak, verspilling is immers verlies van waardevolle grondstoffen. Voor het terugdringen van voedselverliezen in de primaire sector dient de hele voedselketen zich in te spannen. Op dit moment laat ik Wageningen University & Research (WUR) een meetmethodiek ontwikkelen om voedselverliezen in de primaire sector te monitoren. De inzichten hiervan geven richting aan de ketenpartijen om stevige maatregelen te nemen. Nederland is hierin een voorloper en deelt deze kennis ook in Europees verband. De Europese Commissie heeft opgeroepen om deze gegevens te delen. Ook gezien het belang voor voedselzekerheid, zal ik me ervoor inspannen dat de primaire sector aanhaakt op de Nederlandse aanpak.

PVV

Waarom kan het zo zijn dat de kwaliteit van een waterlichaam in Nederland als slecht wordt bestempeld in relatie tot de KRW, terwijl datzelfde waterlichaam over de grens geen problemen oplevert?

De minister van IenW is verantwoordelijk voor de implementatie van de Kaderrichtlijn Water (KRW). Met betrekking tot de KRW vindt frequent internationaal overleg plaats met de Europese Commissie (EC) en met de betrokken lidstaten. In aanvulling hierop spreekt Nederland met onder andere Duitsland over de waterkwaliteit via de Internationale Rijncommissie, waar de EC ook bij aanwezig is. De waterschappen langs de grenzen met Duitsland en België zijn daarnaast ook bilateraal en via de grenswatercommissies in gesprek met hun partners. Nederland en de buurlanden overleggen dus met het oog op harmonisatie van de doelen voor de waterkwaliteit in grensoverschrijdende wateren.

Het lid Graus vraagt naar verschillende punten met betrekking tot het transporteren van zieke dieren: het verhogen van toezicht en boetes, en opleggen van gevangenisstraf, beroeps-, houd- of transportverboden. Hij geeft hierbij aan dat ernstige mishandeling ook zo behandeld moet worden. Hoe kijkt de staatssecretaris hiernaar?

De Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) houdt op verschillende manieren toezicht op dierenwelzijn bij het transport van dieren, onder andere bij de certificering voor export. Daarbij heeft de NVWA extra maatregelen getroffen, zoals de inzet van een tweede toezichthouder bij bedrijven met grote risico's. Over het opleggen van strengere straffen (zoals een beroepsverbod, houdverbod etc.) bent u eerder door mijn voorganger in de Kamerbrief van 30 juni 2025 geïnformeerd. Voor slachthuizen zijn een transportverbod, een houdverbod en een beroepsverbod niet aan de orde. De NVWA heeft andere effectieve instrumenten om bij zware schendingen van dierenwelzijn op te treden, zoals het schorsen van de erkenning van een slachthuis en het intrekken van de erkenning, waardoor het slachthuis direct (tijdelijk) wordt stilgelegd (Kamerstuk 33 835 nr. 254). Ook heeft de NVWA - zoals eerder aan uw Kamer aangegeven (Kamerstuk 28286 nr. 1335) - de afgelopen jaren op slachthuizen sterk ingezet op het Verscherpt Toezicht (VeTo). Hierbij komen notoire overtreders of zware overtredingen onmiddellijk in beeld en worden direct passende maatregelen opgelegd. De 'three strikes out' aanpak is hier ook onderdeel van. Voor wat betreft de hogere boetes wil ik naar aanleiding van de evaluatie van de Wet dieren en het in dat kader uitgevoerde onderzoek naar de bestuurlijke boete, de mogelijkheden verkennen voor een herziening van het boetestelsel. Ik kom hier voor het debat dieren in de veehouderij in april bij uw Kamer op terug.

Zou de staatsecretaris in gesprek willen gaan met de minister van J&V om dierenmishandeling strenger aan te pakken/meer een lijn te trekken als Rijk? Om uitspraken te koppelen en structurele dierenmishandeling effectief aan te pakken?

Met de recente Wet aanpak dierenmishandeling en dierverwaarlozing zijn in het Wetboek van Strafvordering en in de Wet dieren verschillende extra mogelijkheden gecreëerd voor handhaving in gevallen van dierenmishandeling. Dat varieert van boetes tot zelfstandig houdverboden. Dit met het oog op een strenge en structurele aanpak van dierenmishandeling, waar we dus nu ervaring mee opdoen. Een gesprek met de minister van JenV is daarom op dit moment niet opportuun. Als de wet langer van kracht is en blijkt dat er nog zaken zijn die besproken moeten worden, zal ik hierover met de minister van JenV in gesprek gaan.

Het lid Graus vraagt de staatssecretaris om een reactie op de motie waarin de regering wordt verzocht om hard op te treden naar slachthuizen en transport waarin dieren slecht behandeld worden, en een reactie op de motie Graus/Van Campen om buiten het strafrecht op te treden tegen recidivisten in de veetransport en slachthuizen die zich schuldig maken aan zware dierenmishandeling. Kan daar een beroeps- en transportverbod al dan niet houdverbod voor worden ingesteld?

In de motie-Graus en Van Campen (Kamerstuk 33 835 nr. 245) werd de regering verzocht om buiten het strafrecht harder op te treden tegen recidivisten binnen de veetransportsector en slachthuizen die zich schuldig maken aan zware dierenmishandeling. Daarbij wordt specifiek verzocht om een beroeps-, transport- en houdverbod.

U bent hierover in de Kamerbrief van 30 juni 2025 geïnformeerd (Kamerstuk 33 835 nr. 254). Voor slachthuizen zijn een transportverbod, een houdverbod en een beroepsverbod niet aan de orde.

De NVWA heeft andere effectieve instrumenten om bij zware overtredingen op te treden, zoals het schorsen van de erkenning van een slachthuis en het intrekken van de erkenning, waardoor het slachthuis direct (tijdelijk) wordt stilgelegd. Zoals eerder aan uw Kamer aangegeven (Kamerstuk 28 286 nr. 1335), heeft de NVWA de afgelopen jaren omtrent slachthuizen ook sterk ingezet op het Verscherpt Toezicht (VeTo). Hierbij komen notoire overtreders of zware overtredingen onmiddellijk in beeld en worden direct passende maatregelen opgelegd. De 'three strikes out' aanpak is hier onderdeel van. Die aanpak verhindert niet dat de NVWA een erkenning ook na één ernstige dierenwelzijnsovertreding kan schorsen. Bedrijven moeten – voordat sprake kan zijn van het opheffen van de schorsing - daarnaast eerst aantonen dat zij de gesignaleerde risico's beheersen en een verbeterplan indienen, dat door de NVWA als voldoende beoordeeld moet worden. Na het intrekken van de erkenning moet een nieuwe aanvraag ingediend worden, met alle verplichte (erkenning-verlenende) audits tot gevolg.

Ook voor de vervoerssector zijn zware maatregelen beschikbaar. Ook in deze sector worden notoire overtreders via verscherpt toezicht aangepakt. Een ultieme maatregel is het intrekken van de vervoersvergunning. Zo is het onder meer mogelijk om een getuigschrift van vakbekwaamheid te schorsen of in te trekken en kunnen er preventieve lasten worden opgelegd om ander gedrag af te dwingen.

Voor wat betreft de hogere boetes wil ik naar aanleiding van de evaluatie van de Wet dieren in 2023 en het uitgevoerde onderzoek naar de bestuurlijke boete de mogelijkheden voor een herziening van het boetestelsel verkennen. Ik kom hier voor het commissiedebat dieren in de veehouderij op 23 april op terug bij uw Kamer. Hierbij zal ik ook een reactie geven op de petitie van Varkens in Nood 'Stop illegaal transport van zieke dieren'.

Hoe gaat de staatssecretaris zorgen voor middelen voor de dierenpolitie en 24/7 bemanning van de alarmcentrale 114-red een dier?

De dierenpolitie en het meldpunt 144 vallen onder de verantwoordelijkheid van de minister van Justitie en Veiligheid. Met het amendement van het lid Teunissen (36800 VI nr. 67) op de begroting van JenV is voor 2026 2 miljoen euro vrijgemaakt voor het meldpunt 144.

Zetten de bewindspersonen zich ervoor in dat het veterinair forensisch team blijft bestaan?

De verantwoordelijkheid voor het veterinair forensisch team ligt bij het ministerie van Justitie en Veiligheid. Meerdere organisaties in Nederland leveren vanuit hun eigen expertisegebied diensten op het gebied van (forensische) obducties op dieren. Het veterinair forensisch team is gespecialiseerd in forensische obducties gericht op geweldsletsel en levert daarmee een belangrijke dienst aan de politie. Het team blijft bestaan; daar waar de politie de diensten van het veterinair forensisch team nodig heeft, zal de politie deze inhuren.

Het lid Graus vraagt om reactie op het feit dat er dieren verboden worden, maar er vervolgens geen opvang is voor de dieren die in beslag worden genomen. Waar gaat de regering dekking vandaan halen à 2 mln. per jaar?

Voor soorten die niet mogen worden gehouden, bijvoorbeeld vanwege de huis- en hobbydierenlijst of omdat ze op de Unielijst van zorgwekkende invasieve uitheemse soorten staan, geldt overgangsrecht. Als mensen het dier al hadden toen de huis- en hobbydierenlijst in werking trad of toen het dier op de Unielijst werd geplaatst, dan mogen zij het dier houden totdat het dier overlijdt. Deze dieren hoeven dus niet in beslag te worden genomen vanwege deze verboden.

Kan de staatssecretaris een zwarte lijst van broodfokkers en malafide dierenhandelaars opstellen?

Ik deel de zorg van lid Graus over de malafide handel in dieren. Illegale hondenhandel speelt zich af in het internationale domein, niet alleen in Nederland. Voor een effectieve aanpak zet Nederland zich dan ook via Raadswerkgroepen in Europa in, en nemen wij hier een voorlopersrol in. Het Commissievoorstel 'welzijn van honden en katten en hun traceerbaarheid' zal via eisen op het gebied van traceerbaarheid van deze dieren een belangrijke bijdrage leveren in het terugdringen van deze handel. De plenaire stemming in het Europese Parlement wordt vooralsnog verwacht op 25 maart. Ik zie daarom vooralsnog geen reden om een nationale zwarte lijst van broodfokkers en malafide handelaren op te stellen gezien het feit dat deze Europese route effectiever is en hopelijk spoedig tot resultaat leidt.

Gaat de staatssecretaris ervoor zorgen dat er, naast experts bij politie en OM, ook dierenrechters worden opgeleid?

Er zijn geen speciale "dierenrechters". Dat neemt niet weg dat rechters die te maken hebben met dierenwelzijnszaken deel kunnen nemen aan verscheidene opleidingen over dierenwelzijnsregelgeving die aan hen worden aangeboden. Ook wil ik wijzen op de richtlijn 'strafvordering dierenmishandeling, dierendoding, dierenverwaarlozing, bijtincidenten en overtreding houdverbod dieren' van het Openbaar Ministerie, die ook voor de rechter houvast kan bieden.

Hoe gaat de staatssecretaris een einde maken aan het transport van levende dieren en gaat hij dit vervangen door karkasvervoer? Gaat de staatssecretaris een einde maken aan internationaal levend veevervoer?

Transport van dieren moet zo kort mogelijk zijn vanwege het dierenwelzijn. Het vervoer van vlees in plaats van levende dieren draagt daar inderdaad aan bij. Maar de huidige Europese wetgeving staat lidstaten nu niet toe om de transporttijden van dieren in te korten of transporten die in lijn zijn met de transportverordening te verbieden. Daarom moet dit Europees opgepakt worden en pleit ik hiervoor bij de herziening van de transportverordening voor temperatuurverlaging en

kortere transporttijden. Ook pleit ik daarnaast specifiek voor een transitie naar vervoer van karkassen en genetisch materiaal in plaats van levende dieren. Het krachtenveld bij de herziening van de transportverordening is zeer verdeeld en dus uitdagend. Het merendeel van de lidstaten pleit voor minder vergaande maatregelen en wil de mogelijkheid van lang diertransport behouden. De uiteindelijke herziene verordening zal het resultaat zijn van onderhandelingen tussen de lidstaten, de Europese Commissie en het Europees Parlement.

Gaat de staatssecretaris een verbod op reptielenbeurzen instellen?

Ik wil de welzijnsvoorschriften voor reptielenbeurzen concreter gaan maken, via een beleidsregel. Daarmee geven we partijen de kans om op een verantwoorde wijze beurzen te houden, en kan er goed toezicht worden gehouden en zo nodig worden gehandhaafd. Het helemaal verbieden van beurzen levert een risico dat de handel “ondergronds” gaat. Dan zijn we het zicht kwijt op wat er gebeurt en dat is niet in het belang van het welzijn van deze dieren.

De in voorbereiding zijnde beleidsregel voor reptielenbeurzen bevat regels ten aanzien van tijdelijk huisvesten van reptielen gedurende een beurs, tentoonstelling of markt. Daarin worden expliciete eisen opgenomen ten aanzien van afmeting van de huisvesting, aanwezige bodembedekking en eventuele aanvullende soort specifieke eisen zoals toegang tot zwemwater of klimmogelijkheden. Daarbij heeft LVVN verschillende partijen betrokken zoals dierenwelzijnsorganisaties en verenigingen voor reptielenhouders. Op dit moment worden de laatste stappen doorlopen inclusief internetconsulatie en toets op handhaafbaarheid. De beleidsregel zal naar verwachting later dit jaar klaar zijn voor publicatie. Uw Kamer ontvangt hierover een brief voorafgaand aan het nog in te plannen commissiedebat Dieren buiten de Veehouderij. Mocht blijken dat de beleidsregel uiteindelijk niet tot resultaat leidt kan alsnog over een verbod worden nagedacht.

Hoe gaat de regering zorgen voor voldoende/adequate opvang van in beslag genomen dieren?

Het kabinet zorgt voor de opvang van dieren die in beslag of bewaring zijn genomen vanwege bijvoorbeeld mishandeling of verwaarlozing, door samen te werken met gespecialiseerde opslaghouders. Dit zijn opslaghouders die zich via een aanbesteding hebben ingeschreven en voldoen aan de eisen omtrent dierenwelzijn die in deze aanbesteding zijn opgenomen.

Op dit moment is geen sprake van knelpunten in het aantal beschikbare opvangplekken. Mocht die situatie zich voordoen worden extra opvangplekken gezocht in het bestaande netwerk.

Komt er een gezant die de toezegging inzake versnelde afbouw van dierproeven en proefdieren gaat regisseren?

Met het Transitie Proefdiervrije Innovatie (TPI)-programma wordt goede regie gevoerd op de transitie naar proefdiervrije innovatie. Bij het TPI-programma zijn meerdere ministeries en inmiddels 14 relevante organisaties aangesloten, waarvan drie nieuwe partners het afgelopen jaar zijn toegetreden. Uw Kamer ontvangt een brief over de status van het programma voorafgaand aan het nog in te plannen commissiedebat Dieren buiten de Veehouderij. Het programma wordt dus

goed door de diverse partijen gevonden en is bewezen effectief. Dit blijkt onder andere uit de realisatie van het groeifondsproject Ombion van
124,5 miljoen euro, wat door samenwerking van verschillende TPI-partners tot stand is gekomen. Het idee van een nationaal coördinator of boegbeeld is eerder met verschillende partijen besproken en zij zien daar geen meerwaarde in. Zij onderschrijven juist de meerwaarde van het platform en netwerk zoals dat nu al georganiseerd is. Wat uw vraag beoogt, gebeurt dus al en heeft de steun van een breed palet aan stakeholders. Als staatssecretaris zie ik dan ook geen meerwaarde in een aparte gezant voor dit doel.

Kan de teletekstpagina 144 elke dag dierennieuws brengen, waaronder ook dierenleed en getuigenoproepen? Dit ook in samenwerking met o.a. 114-red een dier, de dierenwelzijnspolitie en de NVWA.

Ik vind het een sympathiek idee dat het lid Graus voorstelt, maar ik ga niet over de inhoud van de teletekstpagina's.

Hoe staat het met de professionalisering van de dierenambulance? Komt daar ook paraveterinaire bemanning?

De samenleving heeft baat bij het werk van de dierenambulances en ik hecht dan ook veel waarde aan de professionele werkwijze van dierenambulances. Vorig jaar heeft mijn voorganger financiële steun toegekend aan de ontwikkeling van een basisopleiding voor dierenambulancemedewerkers. De ontwikkeling en uitvoering van de opleiding zijn dit jaar begonnen en lopen tot eind volgend jaar. De opleiding is beschikbaar voor alle dierenambulancemedewerkers, inclusief paraveterinairen.

Hoe staat het met de stabilisatie van dieren in het kader van de dierenambulance?

Stabilisatie van dieren door middel van toedienen van corticosteroïden, een diergeneesmiddel, is een diergeneeskundige handeling. Hiervoor is een veterinaire diagnose nodig. Diergeneeskundige handelingen zijn in de Wet Dieren voorbehouden aan dierenartsen. Tevens kunnen paraveterinairen op aanwijzing en controle van een dierenarts diergeneeskundige handelingen uitvoeren. Paraveterinairen kunnen ook als bemanning meerijden op een dierenambulance, echter zij zijn niet bevoegd diergeneesmiddelen toe te dienen zonder aanwijzing of controle door een dierenarts. Stabilisatie van dieren door het toedienen van diergeneesmiddelen kan in de dierenambulance geen standaardbehandeling tegen shock zijn, omdat dit de gezondheid en welzijn van het dier kan schaden.

Kan de staatssecretaris in overleg gaan met VNG en Binnenlandse Zaken zodat huisdieren in het graf bijgezet kunnen worden bij hun baasjes op eigen terrein?

Ik begrijp de gedachte achter deze vraag: voor veel mensen is een huisdier echt onderdeel van het gezin. Deze vraag gaat echter over regelgeving rond begraven, en niet over dierenwelzijn. Daardoor valt deze regelgeving onder de verantwoordelijkheid van het ministerie van Binnenlandse Zaken. Ik zal deze vraag daarom doorgeleiden naar de minister van Binnenlandse zaken.

VVD

Hoe en wanneer krijgt een langjarig, structureel financieel kader vorm voor het verzorgen van de groenblauwe dooradering op het platteland?

In het coalitieakkoord is opgenomen dat dit kabinet met het oog op een eerlijke vergoeding voor agrarisch natuurbeheer inzet op langjarige contracten. Veel landschapselementen zijn al opgenomen in het Agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Daarvoor werk ik nog een systematiek met langjarige contracten uit. Daarnaast zijn er meerdere provinciale regelingen die het beheer van landschapselementen ondersteunen. Het kabinet kiest er daarbij voor om zijn inzet te focussen op kwetsbare gebiedstypen, zoals de veenweiden, zones rond Natura 2000-gebieden, beekdalen en grondwaterbeschermingsgebieden, en daarnaast op gebieden voor weide- en akkervogels.

Hoe kijkt de minister aan tegen plannen voor het vergroten van mogelijkheden voor mestverwerking en hoe wordt ruimte gegevens aan deze ambities?

Mestvergisting is een proces gericht op de productie van groen gas en draagt bij aan het verdienmodel van een landbouwer en de reductie van ammoniak als gevolg van het dagvers invoeden van mest in de mestvergister (dagontmesting). Tegelijkertijd draagt dit proces niet bij aan het verminderen van de druk op de mestmarkt, omdat de nutriënten (stikstof en fosfaat) uit de dierlijke mest ook na het vergistingsproces in de mest aanwezig blijven. Mestverwerking kan evenwel bijdragen aan emissiereductie van de veehouderij en de ontwikkeling van mestproducten die beter toepasbaar zijn en kunstmest kunnen vervangen (bijvoorbeeld door het maken van Renure-producten). Mestvergisting, in combinatie met mestverwerking zijn interessante initiatieven, zeker nu de Europese Commissie de toepassing van Renure heeft toegestaan. Ik onderschrijf het belang van verdere ontwikkeling van deze mogelijkheden en zal deze ondersteunen waar ik kan.

Er zijn innovatieve projecten gericht op biologisch verzuren van mest al dan niet in combinatie met regionale vergisting. Het Ministerie van LVVN werkt samen met initiatiefnemers om deze projecten verder te ontwikkelen. Door het gelijkmatig toevoegen van organische reststoffen, zoals melasse, ontstaan er in de mest biologische processen waarbij melkzuur wordt gevormd. Dit melkzuur conserveert de mest, waardoor er geen methaan en nauwelijks ammoniakemissies vrijkomen. Dit is interessant voor emissiereductie in de stal en ook voor het verhogen van de groengasproductie bij vergisting. Het kabinet spant zich ervoor in, zoals ook volgt uit het coalitieakkoord, om de vergunningverlening los te trekken en hiermee investeringen in mestvergisting en -verwerking mogelijk te maken.

JA21

Wat betreft bufferzones in specifieke gebieden: Hoeveel procent ammoniakuitstoot van een melkveehouder slaat dan neer binnen 500 meter? En wat gebeurt er volgens de minister met het overige percentage?

Voor het stoppen van verslechtering en het herstel van Natura 2000-gebieden is een integrale aanpak van drukfactoren in de directe nabijheid van Natura 2000-gebieden essentieel. Stikstofemissies zijn dus een onderdeel van de zoneringsaanpak maar de meerwaarde zit in een integrale aanpak van drukfactoren nabij Natura 2000-gebieden.

Waarschijnlijk wordt hier gedoeld op een studie van de UvA uit september 2023. Onderzoeken als deze van de Universiteit van Amsterdam zijn zeer waardevol voor het vergroten van de kennis over de ingewikkelde processen van emissieverspreiding en depositie. Ongeveer 10% van de emissie slaat binnen 500 meter van de bron/boerderij neer. Dit aandeel is door de UvA gemeten. De overige 90% van de emissie wordt onderdeel van de stikstofdeken. Dit slaat uiteindelijk ook neer, maar op grotere afstand van de boerderij. Het onderzoek van de UvA concludeert verder dat de modellen van het RIVM (in ieder geval op korte afstand) goed kloppen.

Om effectief stikstofneerslag te reduceren, is de locatie van een bron zeer relevant. Voor de Ministeriële Commissie Economie en Natuurherstel (MCEN) heeft het RIVM dit onderzocht in de ‘Kennisnotitie Emissies en deposities uit zones rondom Natura 2000-gebieden’. De belangrijkste conclusie van deze onderzoeken is: hoe dichter een emissiebron bij de natuur ligt, hoe groter de depositie en dus hoe groter de potentiële depositiereductie bij terugdringen van de emissie van die bron.

Welk rapport omarmt de minister nou als het gaat om depositie ammoniak?

Voor het stikstofbeleid en ook de depositie van ammoniak baseer ik me op actuele wetenschappelijke inzichten en kennis. Ik vertrouw op die wetenschap en sta achter de keuzes die worden gemaakt door de onderzoeksinstituten zoals het RIVM, TNO, en WUR.

Er is sprake van verzuring van de bodem, hoe ziet de minister het inzetten van kalk om dit op te lossen?

De verzuring van de bodem komt onder andere tot uiting door een gebrek aan kalk. Het toevoegen van kalk kan daartegen helpen. Maar dat moet zorgvuldig gebeuren, omdat het ook nadelen kan hebben, zoals plotseling vrijkomen van voedingsstoffen, wat leidt tot verruiging. Dan is het middel erger dan de kwaal. Verzuring leidt ook tot uitspoelen van essentiële mineralen. Daartegen helpt bekalken niet. Daarom wordt tegenwoordig meer verwacht van het toevoegen van steenmeel, waar meerdere mineralen in zitten. Maar beide maatregelen zijn in feite noodmaatregelen. Ze zijn

kostbaar om op grote schaal toe te passen en kunnen slechts tijdelijk effecten tegengaan. Daarmee kunnen ze bronmaatregelen niet vervangen.

Kan de minister structurele middelen voor Natuurherstel in Caribisch Nederland vrijmaken?

Het Caribisch deel van het Koninkrijk voelt door afbraak van het koraal en overstromingen de gevolgen van klimaatverandering. Daarom vindt het kabinet het van belang om door de gaan met het Natuur en Milieu beleidsplan Caribisch Nederland, zoals ook aangegeven in het coalitieakkoord. De financiering hiervan loopt mee in de verdere financiële besluitvorming. Ik kan hier nog niet op vooruit lopen.

De Aziatische hoornaar rukt op en eet onze bijen op, hoe pakt minister deze exoot aan? Welke aanvullende stappen worden gezet?

Ondanks forse inspanningen en inzet van nieuwe technieken lukt het niet de opmars van de Aziatische hoornaar nog te stoppen. Het is niet meer mogelijk de soort volledig uit Nederland te verwijderen. Wel kunnen en moeten we beheersmaatregelen treffen. De provincies gaan hierover vanwege de verplichtingen uit de Europese Exotenverordening en vanuit hun opgave voor de bescherming van de biodiversiteit. De provincies maken daarbij een afweging vanuit het oogpunt van kosten en uitvoerbaarheid.

In het landelijk aanvalsplan invasieve exoten is met de provincies afgesproken dat zij de Aziatische hoornaar lokaal elimineren en bestrijden. Provincies zetten sterker in op voorlichting aan gemeenten, groenbeheerders en andere doelgroepen zoals burgers, imkers en professionele bestrijders over hoe de Aziatische hoornaar veilig te bestrijden. Daarbij wordt ook meegenomen dat dat deze partijen voortaan zelf verantwoordelijk zijn voor de bestrijding van deze soort bij overlast op hun terreinen.

CDA

Is de minister op de hoogte van de wens van de Peel om ook middelen in te mogen zetten buiten de 250m zone en hoe kijkt u daarnaar?

Ik ben met de regio in gesprek hoe de beschikbare middelen zo effectief mogelijk ingezet kunnen worden. Daarbij ben ik bekend met de wens van de regio om middelen breder in te kunnen zetten. Deze wens is ook naar voren gebracht tijdens mijn recente werkbezoek aan De Peel.

Ik werk nauw samen met de regio aan de opgaven in De Peel. We hebben gezamenlijk de ambitie om de natuur te herstellen en vergunningverlening weer mogelijk te maken. Komende tijd werk ik de randvoorwaarden uit voor zo effectief mogelijke besteding van de middelen.

Hoe voorkomt de minister dat in de beëindigingsregeling (vbr) dure bedrijven met weinig natuurwinst op worden gekocht? En hoe zorgt de minister dat de regeling effectief is waar de nood het hoogst is, zoals op de Veluwe?

De impact van de ammoniakemissie van een veehouderij is het grootst op korte afstand. Om ervoor te zorgen dat met de Vrijwillige beëindigingsregeling op doeltreffende wijze zoveel mogelijk natuurwinst wordt gerealiseerd komen veehouderijlocaties binnen 1000 meter van stikstofgevoelige, overbelaste Natura 2000-gebieden met voorrang in aanmerking voor deelname. Indien er na het toekennen van subsidies voor veehouderijlocaties binnen 1000 meter nog budget resteert, zal dat worden ingezet voor veehouderijlocaties die zich buiten de afstandsgrens bevinden. Toekenning van subsidies binnen deze groep zal plaatsvinden aan de hand van een rangschikking op basis van het aantal euro subsidie per kilogram ammoniakemissiereductie. Hiermee stuur ik op kosteneffectiviteit.

De Groene BOA capaciteit vraagt om structurele financiering, hoe loopt het proces om daar te komen?

Groene boa's leveren een belangrijke bijdrage aan het beschermen, behouden en verbeteren van een goede staat van instandhouding van de natuur. Afgelopen juli heeft de Kamer dan ook een motie aangenomen waarin wordt verzocht structureel te voorzien in adequaat toezicht en handhaving door groene boa's (Kamerstuk 33576, nr. 458).

Voor het toezicht en handhaving van de natuurwetgeving is in totaal jaarlijks een bedrag van circa €10 miljoen gevraagd. Mijn voorganger heeft afgelopen september aangegeven dat de begroting van LVVN hier momenteel niet op is ingericht (Kamerstuk 33576, nr. 464). Richting de Kamer is daarbij gedeeld dat LVVN, als tijdelijke overbrugging, incidenteel €4 miljoen beschikbaar heeft gesteld verspreid over 2025 en 2026 voor de inzet van groene boa's. Dit zodat in de tussentijd kan worden gezocht naar een structurele oplossing.

Momenteel wordt verkend hoe de middelen uit het Coalitieakkoord kunnen worden ingezet. Op de uitkomst daarvan kan ik nog niet vooruitlopen, maar bij deze verkenning zal ik nadrukkelijk ook de financieringsvraag rond de toezicht en handhaving van natuurwetgeving door groene boa's meenemen.

Zit er bij ANLB in bufferzones niet het risico dat je eisen gaat stellen en er geen ruimte meer is voor bovenwettelijk ANLB en de vergoeding die daarbij hoort?

Bij het maken van een bedrijfskeuze is het belangrijk voor een boer om zowel voor de korte als lange termijn inzicht te hebben in het verdienvermogen van zijn bedrijf.

Het is niet toegestaan om een vergoeding te geven voor het voldoen aan bestaande publiekrechtelijke normen. Wanneer dus een norm een effect heeft op de inkomensderving, zou de subsidie, met enkele uitzonderingen, moeten worden verlaagd. De komende maanden wordt

gewerkt aan de uitwerking van de zoneringsaanpak waarbij we ons ook bewust zijn van de interactie tussen eisen en ANLb. Indien goed vormgegeven kan een zoneringsaanpak met normen echter in belangrijke mate samengaan met het ANLb.

FVD

Kan de minister uitleggen waarom een drempelwaarde nu wel stand kan houden terwijl dat in de voorgaande jaren niet is gebeurd?

Het kabinet wil met het coalitieakkoord Nederland van het slot halen. Onderdeel daarvan zijn de invoering van de rekenkundige ondergrens en daar waar mogelijk een regionale drempelwaarde.

Voor zowel de rekenkundige ondergrens als voor de regionale drempelwaarde zijn allereerst geborgde maatregelen nodig. Wanneer die maatregelen er zijn en we ook flankerend beleid hebben, dan kunnen we werken aan de invoering van de ondergrens.

Wanneer we zien dat het door de maatregelen daadwerkelijk beter gaat in Natura 2000-gebieden dan kunnen we voor die gebieden gaan nadenken over een regionale specifieke drempelwaarde. Met een dergelijke drempelwaarde kan er ook verschil worden aangebracht in welke activiteiten waar mogelijk zijn. Natura 2000-gebieden verschillen immers en ook de staat van de natuur verschilt. Een regionale drempelwaarde kan alleen standhouden als er voldoende en zekere maatregelen worden getroffen die effect hebben. Als dan kan worden onderbouwd dat bepaalde activiteiten gezamenlijk niet kunnen leiden tot significante effecten, kan een (regionale) drempelwaarde worden ingevoerd.

Zijn de bewindslieden bekend met het rapport van de commissie Trojan en hoe kijken zij naar diens conclusie m.b.t. het afschaffen van de KDW?

Ja, het kabinet is bekend met het rapport van de commissie Trojan uit 2008. Deze commissie stelde onder andere dat een verdere daling van de depositie afkomstig uit emissie van ammoniak randvoorwaardelijk is. Ook pleit zij voor een nuancering van het gebruik van de kritische depositiewaarde (KDW) bij toestemmingsverlening. Naar mogelijkheden voor deze nuancering en alternatieven voor de KDW voor generiek gebruik in het toetsingskader is in 2021 een verkenning uitgevoerd die ook gedeeld is met uw Kamer. De conclusie uit deze verkenning is dat er geen bruikbare alternatieven zijn voor het vervangen dan wel nuanceren van de KDW voor gebruik in het toetsingskader. Dit laat onverlet dat met een passende beoordeling ecologisch onderbouwd kan worden dat effecten op een specifieke locatie, ondanks overschrijding van de KDW, vanwege specifieke omstandigheden zijn uit te sluiten.

SGP

Gaat het kabinet werk maken van de noodzakelijke herziening van de natuurdoelanalyses?

Ja, hier maakt het kabinet werk van. In het najaar van 2024 zijn door het vorige kabinet reeds afspraken met de provincies gemaakt over het vervolgproces van de natuurdoelanalyses. Dit betreft onder andere de verbreding van de natuurdoelanalyses naar alle Natura 2000-gebieden, waarbij per gebied gekeken wordt naar alle soorten en habitattypen en alle drukfactoren. De focus ligt dus niet langer alleen op stikstof. Aan deze afspraken wordt nu al uitvoering gegeven, maar het verschilt per

gebied wanneer een actualisatie van de natuurdoelanalyse aan de orde is (omdat dit samenhangt met de cyclus van de Natura 2000-beheerplannen). Om de kwaliteit en de uniformiteit van de natuurdoelanalyses te versterken, wordt op dit moment door Rijk en provincies gewerkt aan een nieuwe handleiding voor het opstellen van de natuurdoelanalyses. Ik verwacht dat deze rond de zomer gereed zal zijn.

Gaat de minister snel subsidie op brongerichte middelen openstellen?

De Ministeriële Taskforce Landbouw, Natuur en Stikstof heef onder andere de opdracht gekregen te komen tot gerichte ondersteuning en toekomstperspectief. De inzet is om de milieu-emissies zo veel mogelijk met maatregelen op het boerenerf te verminderen. Het kabinet heeft hiervoor financiële middelen beschikbaar gesteld en zal daarvoor een concreet ondersteuningspakket uitwerken. Het ligt in de rede dat ondersteuning voor aanpassing van stallen, zoals de Subsidiemodules Brongerichte Verduurzaming (Sbv) dat deden, daar onderdeel van uit gaat maken. Ik kan echter niet vooruitlopen op de precieze vorm van die ondersteuning en of dat middels subsidie en/of met andere instrumenten zal gaan gebeuren.

Pakt de staatssecretaris het voorstel van een fiscale landbouw investeringsreserve op?

Ik heb kennisgenomen van het voorstel van de sectorpartijen en de dierenbescherming voor een fiscale landbouw investeringsreserve. Zoals opgenomen in het coalitieakkoord is het kabinet voornemens om te investeren in een dierwaardige veehouderij met het oog op een economisch perspectief voor gezinsbedrijven. In dat kader zal ik met de sector in gesprek gaan over alle mogelijke instrumenten, zowel fiscaal als niet fiscaal. En deze uit te werken en voor de zomer hierop terug te komen.

Wanneer komt de gevraagde ruimte voor private laboratoria om gerichte residucontroles te doen?

Dit onderwerp valt onder de beleidsverantwoordelijkheid van de minister van VWS. De minister van VWS laat op dit moment een onderzoek uitvoeren naar de manier waarop de inzet van private laboratoria het beste geregeld kan worden. Bij dit onderzoek wordt ook gekeken naar de financiële gevolgen van de inzet van private laboratoria. Hierbij zijn de NVWA en vertegenwoordigers van het bedrijfsleven betrokken. Dit onderzoek kost meer tijd dan vooraf ingeschat. De resultaten worden in de zomer van dit jaar verwacht.

Van tienduizenden boeren zijn recent tot 30 jaar terug alle gegevens over dieraantallen, stalsystemen en landgebruik en bedrijfsadresgegevens opgevraagd. Aarhus en Brussel geven aan dat een verzoek afgewezen mag worden als het onredelijk is. Is dit mogelijk? Zou u in het antwoord de evaluatie van de WOO kunnen betrekken?

Transparantie is een belangrijk onderdeel van onze democratische rechtsstaat. Het is belangrijk dat burgers, journalisten en wetenschappers toegang hebben tot overheidsinformatie, zodat zij de overheid kunnen controleren, kunnen participeren en onderzoek kunnen uitvoeren. Ik realiseer me dat over het handelen van mijn eigen departement ten aanzien van emissiegegevens, in het

bijzonder adresgegevens van agrarische ondernemingen, ook verschillende beelden en wensen bestaan: ik laat mij op dit moment over deze materie informeren en kom binnenkort met een nader standpunt.

Het verdrag van Aarhus en de Europese implementatierichtlijn bevatten een bepaling voor kennelijk onredelijke en te algemeen geformuleerde verzoeken. Op dit moment is er in de Wet open overheid (Woo) geen bepaling opgenomen waarmee een onredelijk verzoek kan worden afgewezen. In de Woo zijn wel bepalingen opgenomen waarmee een te algemeen geformuleerd verzoek kan worden afgewezen indien de verzoeker niet meewerkt aan precisering. Ook kent de Woo een antimisbruikbepaling waarmee verzoeken die kennelijk een ander doel hebben dan openbaarmaking van publieke informatie buiten behandeling kunnen worden gesteld. Binnenkort wordt er vanuit BZK een handreiking gepubliceerd die bestuursorganen handvatten biedt bij het toepassen van de antimisbruikbepaling uit de Woo.

Dit jaar vindt daarnaast de wetsevaluatie van de Woo plaats. Het streven van het kabinet is om de Wet Open Overheid beter toepasbaar maken. Op basis van de evaluatie wordt bezien of aanpassing wenselijk is. Ik zal de minister van BZK verzoeken hierbij ook de openbaarmaking van emissiegegevens als aandachtspunt te betrekken.

PvdD

We moeten de dieren en de natuur serieus nemen. Kan het kabinet aangeven waar de ammoniak vandaan komt?

Ik deel de oproep om natuur en dierenwelzijn serieus te nemen. Daar zetten we ons ook voor in. Dit kabinet kiest voor een toekomstbestendige landbouw met een dierwaardige veehouderij, een sterke natuur en een toekomstgericht voedselsysteem. Daarom wordt er gewerkt aan geborgde emissiereductie van stikstof in alle sectoren (landbouw, industrie, mobiliteit) en leggen we de stikstofdoelen ook vast in de wet voor al deze sectoren. De landbouw krijgt daarbij het doel om 42%-46% NH3 te reduceren ten opzichte van 2019.
Draagvlak voor dat wat er moet gebeuren om deze stikstofemissies terug te dringen, de natuur te herstellen en een dierwaardige veehouderij te realiseren, is belangrijk. Daarom zijn en gaan we over zowel de opgaven als de oplossingen in gesprek met verschillende partijen.

Kan de staatssecretaris met de Kamer delen wat precies de schade is die de huidige dierveehouderij in Nederland veroorzaakt?

Elke economische sector heeft maatschappelijke kosten (schade) en baten, zo ook de veehouderijsector. Deze sector heeft maatschappelijk baten door de bijdrage aan voedselproductie, zo maken dierlijke eiwitten onderdeel uit van ons dagelijks voedsel. Maar denk ook aan de bijdrage van een sector aan de economie als geheel, werkgelegenheid en innovatiekracht en bijdragen aan maatschappelijke waarden die minder makkelijk in geld zijn uit te drukken, zoals de bijdrage aan het landschap en een sociaaleconomische functie in bepaalde

gebieden Daarnaast zijn er maatschappelijke kosten zoals milieuschade en klimaatimpact. Het kwantificeren van alle kosten en baten is erg ingewikkeld. Het doel van het beleid is in alle gevallen om de maatschappelijke baten te maximaliseren en de maatschappelijke kosten te minimaliseren, en daar zal ik me als staatssecretaris dagelijks voor inzetten.

Uit onderzoek blijkt dat we in Nederland te veel dierlijke eiwitten eten. Wat is het plan van het kabinet om over te schakelen naar een plantaardiger dieet?

Als staatssecretaris zie ik het als belangrijk speerpunt om naast voedselproductie, ook voedselconsumptie te verduurzamen. Dit kan bijdragen aan oplossingen voor vraagstukken op het gebied van ruimtegebruik, biodiversiteit en klimaat. Verschillende adviezen, bijvoorbeeld van de Gezondheidsraad[7],[8], geven aan dat een verschuiving in het huidige Nederlandse eetpatroon naar een meer plantaardig eetpatroon goed is voor zowel onze gezondheid als het milieu.

Het is mijn ambitie om in 2030 een balans in de gemiddelde eiwitconsumptie te bereiken van 50% dierlijke eiwitten en 50% plantaardige eiwitten. Op dit moment eten Nederlanders nog gemiddeld 60% dierlijke eiwitten. Hiervoor zet ik onder andere in op consumentenvoorlichting en activatie, het verduurzamen van de voedselomgeving en een groter aanbod van plantaardige eiwitten. Hier hebben ook verschillende stakeholders een belangrijke rol in. Daarnaast blijf ik de eiwitconsumptie in Nederland monitoren.

De komende periode bekijk ik hoe mijn volledige beleidsinzet op duurzaam voedsel er precies uit gaat zien. Hierin zal ik ook de nieuwste Eiwitmonitor van maart 2026 en vernieuwde Schijf van Vijf, die het Voedingscentrum in april lanceert, meenemen. Ik zal uw Kamer hier in het najaar over informeren.

De slachtsnelheid is te hoog om de voedselveiligheid te waarborgen. De snelheid moet dus omlaag; gaat het kabinet hier stappen op ondernemen?

Op dit moment worden verzoeken tot het verhogen van de bandsnelheid niet gehonoreerd. Voor het *generiek* verlagen van in de praktijk gehanteerde bandsnelheid via nationale wetgeving in de vorm van het vastleggen van een nationale generieke maximale bandsnelheid ontbreekt een Europees juridische basis. Daarnaast blijkt uit eerdere onderzoeken uit 2021 en 2023, in opdracht van LVVN, dat bij het verhogen van de bandsnelheid er inderdaad risico's kunnen ontstaan. Uit de onderzoeken blijkt echter ook dat deze risico's ondervangen kunnen worden door maatregelen te nemen. Ieder slachthuis is hierin uniek en dient dan ook individueel beoordeeld te worden wanneer het een verhoging aanvraagt. Ik zie daarom geen mogelijkheid en geen houdbare onderbouwing om de bandsnelheid te verlagen. Wel zet ik samen met de NVWA in op te nemen maatregelen om de risico's te ondervangen.

[7] https://www.gezondheidsraad.nl/adviesonderwerpen/voedingskeuzes/gezonde-eiwittransitie
[8] https://www.gezondheidsraad.nl/adviesonderwerpen/voedingsrichtlijnen/richtlijnen-goede-voeding-eiwitbronnen-en-voedingspatronen-2025

Gaat de staatssecretaris de motie uitvoeren om de maximale temperatuur bij diertransporten te verlagen?

Ik vind het belangrijk dat dieren goed beschermd worden tegen negatieve omstandigheden. Dit geldt dus ook voor hitte tijdens transport. Inmiddels zijn alle voorbereidende stappen voor het verlagen van de maximumtemperatuur voor diertransport in Nederland doorlopen, inclusief de notificatie bij de Europese Commissie. De Commissie heeft mijn ambtsvoorganger echter ook een brief gestuurd waarin ze verzoeken om de beleidsregel waarmee de maximumtemperatuur voor diertransport verlaagd wordt naar 30 graden in te trekken of invoering ervan uit te stellen voor ministens 12 maanden vanwege zorgen om het gelijke speelveld. Gezien dit verzoek van de Commissie in relatie tot andere (dierenwelzijns)dossiers is het belangrijk tot een goede afweging te komen welke stappen het meeste bijdragen aan dierenwelzijn en het algemeen belang van Nederland. Dat gezegd hebbende, blijft de Nederlandse inzet bij de herziening van de transportverordening een maximumtransporttemperatuur van 30 graden. Uw Kamer zal per brief geïnformeerd worden voor het aankomende debat Dieren in de Veehouderij.

Dit alles maakt dit tot een complex vraagstuk, en ik beraad mij op dit moment nog op verdere stappen op dit dossier. Daarbij zal ik ook rekening houden met de uitkomsten van de gezamenlijke verkenning van de sector en NVWA naar de mogelijkheden van vervroegd slachten op dagen van 30 graden of warmer. Dit onderzoek is afgerond en is inmiddels met uw Kamer gedeeld. Ik neem bij mijn afweging de moties, de laatste wetenschappelijke informatie over hittestress en dierwelzijn, de zorgen van de sector en de resultaten van het onderzoek van de sector en NVWA mee. Ik streef ernaar de Tweede Kamer voor het commissiedebat Dieren in de veehouderij en de NVWA te informeren.

Gaat de minister de motie over de hobbyjacht op wilde vogels uitvoeren?

Vanuit het vorige kabinet is aan uw Kamer aangegeven dat de in de motie van het lid Kostić opgenomen overwegingen aan externe adviseurs worden voorgelegd (Kamerstuk 33 576, nr. 474). Deze adviesvraag is inmiddels uitgezet bij SOVON Vogelonderzoek. Dit kabinet wil het resultaat hiervan afwachten alvorens een besluit te nemen met betrekking tot de motie. Uw Kamer wordt hierover nog voor het zomerreces geïnformeerd. Dat geeft voldoende tijd om een eventueel besluit met betrekking tot de jacht op vogels in werking te laten treden voordat het jachtseizoen begint, op 31 oktober 2026.

Is de staatssecretaris bereid om voor het debat dierenartstarieven een lijst met stevige voorstellen naar de Kamer te sturen die hij wil gaan doorvoeren?

Bij diereigenaren en uw Kamer leven er zorgen over de stijgende prijzen voor diergeneeskundige zorg, de rol van ketens en de mogelijke gevolgen voor de gezondheid en het welzijn van dieren. Die zorgen en de urgentie deel ik. Als staatssecretaris wil ik hier hard aan werken, samen met de beroepsgroep, de ACM en de minister van EZK.

Voor een effectieve aanpak is het van belang een goed beeld te krijgen van deze specifieke markt en de knelpunten en problemen die hier spelen. Daarom is het ACM-onderzoek belangrijk. ACM komt naar verwachting in mei met het definitieve rapport en verwerkt momenteel de reacties vanuit de brede consultatieronde, waar ik waarde aan hecht. Ik zal uw Kamer informeren wanneer het eindrapport is gepubliceerd.

Samen met de minister van EZK en de beroepsgroep werk ik aan concrete maatregelen en een stevige vervolgaanpak en zal uw Kamer voorafgaand aan het debat dierenartsentarieven dat voor het zomerreces wordt ingepland, hierover informeren. Ik vind het belangrijk dit te doen op basis van het definitieve ACM-rapport, omdat zowel de minister van EZK als ik belang hechten aan een goede inhoudelijke onderbouwing onder een stevige aanpak.

Hoe kan de staatssecretaris het bestaan van dolfinaria en dolfijnen in gevangenschap nog uitleggen? En sluit de staatssecretaris zich aan bij de praktijk van andere landen en om het dolfinarium af te bouwen?

Over het bestaan van dolfinaria en dierentuinen in het algemeen wordt in onze samenleving verschillend gedacht. Er zijn tegenstanders, maar ook voorstanders.
Ik vind dat er plaats kan zijn voor dierentuinen, mits de dieren op een verantwoorde wijze worden gehouden. Juist daarom ben ik een traject gestart om de regelgeving te moderniseren, in samenspraak met de sector en handhavende instanties, met het versterken van het welzijn van de dieren, conservatie en educatie als speerpunten.

Over uw wens om af te bouwen, merk ik op dat dit wel een dilemma met zich zou brengen. Deze dieren die in gevangenschap worden gehouden kunnen immers niet zomaar in de natuur terug worden geplaatst. Daarom zijn er afspraken gemaakt met het Dolfinarium om het dierenwelzijn te borgen. Hier wordt ook op gecontroleerd en indien nodig op gehandhaafd waarbij de mogelijkheid bestaat om een gedeeltelijke of gehele sluiting op te leggen.

De overheid wist al geruime tijd dat de wolf zou terugkeren naar Nederland. Waarom is er in de afgelopen jaren onvoldoende ingezet op preventie, compensatie en voorlichting aan veehouders en inwoners?
Is de Minister bereid hier steviger op in te zetten, bijvoorbeeld door het structureel inzetten van experts en het versterken van ondersteuning bij preventieve maatregelen?

Preventie, tegemoetkomingen in schade en goede informatievoorziening zijn belangrijke onderdelen van het beleid van provincies en het rijk ten aanzien van wolven. Al vanaf de terugkeer van wolven naar Nederland is er door provincies en maatschappelijke organisaties veel aandacht besteed aan voorlichting. Het Landelijk Informatiepunt Wolven dat sinds eind vorig jaar operationeel is, voorziet vanuit een centrale plek in voorlichting en informatie voor burgers en dierhouders.

De provincies hebben de afgelopen jaren veel subsidies beschikbaar gesteld aan dierhouders voor het nemen van preventieve maatregelen. Het vorige kabinet heeft in het kader van de Landelijke Aanpak Wolven middelen beschikbaar gesteld voor initiatieven die veehouders helpen om hun dieren te beschermen tegen aanvallen van wolven. De eerste initiatieven ontvangen hiervoor al steun. Het kabinet zal deze ondersteuning voortzetten in nauwe samenspraak met de provincies.

Gaat de staatssecretaris de motie over het stoppen van de jacht op prooien van de wolf in wolfgebieden uitvoeren?

De motie van de leden Kostić en Graus (Kamerstuk 33 576, nr. 437) verzoekt de regering om in wolvengebied een tijdelijke stop te laten instellen op beheer van en jacht op de belangrijkste prooien van de wolf, en te monitoren welke invloed dat heeft op het aantal incidenten met de wolf.

Het vorige kabinet heeft uw Kamer geïnformeerd over de wijze waarop uitvoering is gegeven aan deze motie. Naar aanleiding van de motie heeft LVVN de oproep van de Kamer overgebracht aan de provincies. Provincies zijn verzocht om bij het beheer van de prooisoorten van de wolf, daar waar dat nog niet gebeurt, rekening te houden met de aanwezigheid van de wolf en, waar mogelijk, ook te monitoren welke invloed dat heeft op het aantal incidenten. Daarnaast zijn ook de uitkomsten van dieetonderzoek gedeeld met provincies, wat inzicht geeft in de belangrijkste prooidieren van wolven.

Het kabinet onderkent dat een onderwerp als faunabeheer een provinciale bevoegdheid betreft en dat het daarmee aan de provincies is om op basis van al deze informatie te besluiten over beheer in bepaalde gebieden. Wel zal het kabinet zich de komende tijd in gesprekken met provincies laten informeren hoe provincies dit beheer vormgeven, gegeven de aanwezigheid van wolven.

Erkent de minister dat we te veel dieren hebben in de veehouderij in Nederland en dat er hier iets moet gebeuren?

Nederland heeft relatief een hoge veedichtheid. Dat maakt dat naast de baten die de sector brengt, er voor de veehouderij naast dierwaardigheid een aantal flinke opgaven zijn op het terrein van milieu, natuur en klimaat. Het kabinet heeft hier beleidsdoelen voor vastgesteld. Daarbij is het gedwongen sturen op de omvang van de veestapel geen doel op zich voor het kabinet. De inzet van het kabinet is om de emissies met maatregelen te verminderen. Daarbij moet de boer zo veel mogelijk zelf aan het roer staan, via doelsturing. Het kabinet heeft hiervoor financiële middelen beschikbaar gesteld en zal een concreet ondersteuningspakket uitwerken. Daarnaast biedt het kabinet ondernemers de komende jaren de mogelijkheid om hun bedrijf te beëindigen via vrijwillige beëindigingsregelingen en gaat het productierechten bij verhandeling afromen. Daarmee wordt de opgave voor de blijvende boeren meer behapbaar.

CU

Hoe kijkt de minister naar de economische druk waar boeren onder staan, en in het bijzonder ook de biologische boeren?

Het verdienvermogen van veel boeren in de agrarische sector staat onder druk. Ik erken dat de stapeling van factoren, waaronder de hoge mestafvoerkosten en de volatiele prijzen in de melk- en akkerbouw, die de situatie lastig maakt. Hierbij moet echter de nuance worden gemaakt dat het agrarisch inkomen over de jaren heen sterke schommelingen vertoont. Hoewel sectorgemiddelden soms een bepaald beeld geven, realiseer ik mij dat dat het gemiddelde bedrijf niet bestaat. Achter elk erf schuilt een eigen bedrijfseconomische realiteit. Sommige ondernemers worden door specifieke omstandigheden, zoals de mestproblematiek, aanzienlijk harder geraakt dan anderen. Tegelijkertijd blijft de agrarisch ondernemer zelf ook verantwoordelijk voor een gezonde bedrijfsvoering. De markt is volatiel en ondernemerschap vraagt om tijdig inspelen op deze ontwikkelingen. De inzet van dit kabinet is gericht op het creëren van randvoorwaarden waarbinnen een duurzaam verdienmodel mogelijk is, waarbij we oog houden voor de specifieke knelpunten in sectoren.

Gaat het kabinet kijken naar de omgang van Nederland met de VHR, meer specifiek naar wat artikel 6 lid 3 echt van ons vraagt, en naar de invulling van het additionaliteitsvereiste, ook met het oog op emissiereducerende maatregelen? Het is toch raar dat daardoor emissiereducerende maatregelen niet van de grond komen of niet worden gehonoreerd? Stel bijvoorbeeld een regionaal emissieplafond in. Toets die emissieruimte op additionaliteit en vervolgens niet elk project daarbinnen. Zou u daarop kunnen reageren?

Nederland heeft de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) geïmplementeerd in de Omgevingswet. In die wet en de daarop berustende AMvB's is artikel 6 lid 3 van de Habitatrichtlijn één op één omgezet. Dit artikel uit de Habitatrichtlijn ziet op de vereisten voor toestemmingsverlening voor activiteiten die tot significante effecten kunnen leiden op natuur. Omdat in Nederland er in veel natuurgebieden sprake is van verzuring en vermesting door stikstofemissies, kunnen veel activiteiten met stikstofemissies niet doorgaan. Om op termijn en stapsgewijs ruimte voor vergunningverlening te creëren is nodig dat aan het additionaliteitsvereiste kan worden voldaan. Dat wil zeggen dat maatregelen die voor de vergunningverlening nodig zijn, niet al nodig zijn voor natuurherstel. Dat betekent dat er dus eerst een geborgd pakket aan maatregelen moet zijn ten behoeve van natuurherstel. Dat pakket aan maatregelen moet dus leiden tot het stoppen van (dreigende) verslechtering en zicht op het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden. Alleen als dat geborgd is, kan vergunningverlening weer op gang komen.

Om die emissiereductie te realiseren hebben we emissiereducerende maatregelen nodig, waaronder ook innovaties, en het additionaliteitsvereiste zou hieraan niet in de weg moeten staan. Daarom gaat dit kabinet onverkort aan de slag met een samenhangende aanpak voor het onderbouwen van het additionaliteitsvereiste. Dat betekent dat er maatregelen, generiek en gebiedsgericht, worden getroffen.
Wanneer komt de kabinetsreactie op het advies "Van vee naar vezelteelt" van Steven van Eick? Hoe past dit voorstel in het beleid van de minister?

Het advies “Van vee naar vezelteelt” geeft interessante aanknopingspunten voor maatschappelijke opgaven, verdeeld over beleidsterreinen van verschillende departementen, waaronder bijvoorbeeld

prominent ook die van KGG en VRO. Als nieuw kabinet zullen we dit plan betrekken in de beleidsvorming en op korte termijn, maar zeker voor de zomer, een kabinetsreactie sturen.

Natuurvergunningen kunnen niet worden aangevraagd door gebrek aan gebiedsgerichte emissieruimte. Vergt dit een aanpassing van de Omgevingswet? Wat kun je doen zonder wetswijziging binnen de huidige Omgevingswet?

Een wijziging van de Omgevingswet biedt geen oplossing voor het gebrek aan gebiedsgerichte emissieruimte. In die wet en de daarop berustende AMvB's is artikel 6 lid 3 van de Habitatrichtlijn één op één omgezet. Het geschetste probleem heeft te maken met de slechte staat van de natuur en de overbelasting van de natuur met stikstof. Om op termijn en stapsgewijs weer ruimte voor vergunningverlening te creëren is in de eerste plaats een geborgd maatregelenpakket nodig. Daarom gaat dit kabinet onverkort aan de slag met het treffen van maatregelen, generiek en gebiedsgericht. De inzet van de aanpak is voldoende en zekere stikstofreductie in de sectoren landbouw, industrie en mobiliteit, in combinatie met additionele gebiedsgerichte emissiereductie en natuurverbetering gericht op alle drukfactoren. Dat is nodig om stapsgewijs en per gebied de vergunningverlening weer los te trekken en om onze natuur duurzaam te herstellen.

BBB

Klopt het dat de minister op korte termijn weer dierrechten wil afromen? Hoe voorkomt de minister dat vooral ondernemers die afhankelijk zijn van de lease van dierrechten hierdoor worden gedupeerd? En hoe duidt de minister de opdracht dat hij ook afromingspercentages voor melkvee moet vaststellen?

Zoals in de brief van 18 september 2025[9] is aangegeven heeft het vorige kabinet besloten te stoppen met afroming van dierrechten in de pluimvee- en varkenshouderij. Ter uitwerking van het coalitieakkoord ga ik goed kijken naar de keuzes die ten aanzien van afroming nodig zijn, nu en voor de bredere opgave. In de komende tijd zal dit verder worden uitgewerkt, waarbij het punt van lease wordt meegenomen.

Fosfaatrechten worden op dit moment al fors afgeroomd met 30%. Gaat de minister hier nog een tweede afromingsslag overheen doen?

Ik ga ter uitwerking van het coalitieakkoord goed kijken naar de keuzes die ten aanzien van afroming nodig zijn, nu en voor de bredere opgave. Daarbij betrek ik ook dat op fosfaatrechten op dit moment 30% wordt afgeroomd met het oog op de waterkwaliteit op basis van het huidige stelsel en bijbehorende mestproductieplafonds. Zoals in Wet wijziging Meststoffenwet in verband met de maximale mestproductie[10] is aangegeven, voorziet het wetsvoorstel niet in een hoger percentage, om te voorkomen dat de handel in fosfaatrechten stilvalt als gevolg van een nog hoger percentage

[9] Kamerstukken II, 33037, nr. 611.
[10] Kamerstukken II 2024/25, 36618, nr. 3

en de afroming in die sector dus nauwelijks een bijdrage levert aan het verminderen van de mestproductie.

Hoe ziet de minister het verdere traject m.b.t. de afroming van dier- en fosfaatrechten voor zich?

Zoals in het regeerakkoord is aangegeven zet het kabinet zich in voor een nieuwe afromingsregeling waarbij bij overdracht naar een nieuwe eigenaar buiten de familie dier- en fosfaatrechten worden afgeroomd. Ik ga hier goed naar kijken en bezien welke keuzes voor afroming nodig zijn ter uitwerking van het coalitieakkoord. Voor de zomer informeer ik de Kamer over het verdere proces.

Kan de staatssecretaris ervoor zorgen dat de ombudsman ook de visserij meeneemt in zijn onderzoek?

De ombudsman is in 2025 een onderzoek gestart gericht op de impact van het overheidsbeleid op het dagelijks leven van boeren. De ombudsman is onafhankelijk en bepaalt zelf de inhoud en reikwijdte van dit onderzoek.

Is de staatssecretaris bereid een deel van het subsidiebudget voor duurzame visserij dat mogelijk overblijft na uitvoering van de vrijwillige saneringsregeling van garnalenvisserij expliciet te oormerken voor verdere verduurzaming van de visserijsector?

De vrijwillige saneringsregeling voor de garnalenvisserij is opengesteld van 3 november 2025 tot en met 2 februari 2026. 58 garnalenvissers hebben zich voor de saneringsregeling aangemeld. In totaal is er een budget € 49,5 mln. beschikbaar voor de saneringsregeling. Hiervan is € 40 mln. gereserveerd voor de openstelling. Zoals reeds aangegeven in kamerstuk 29 675, nr.235, is het kabinet aan het verkennen hoe de resterende € 9,5 mln. die gereserveerd is voor potentieel flankerend beleid en uitvoeringskosten in 2027 kunnen worden ingezet voor het ondersteunen van garnalenvissers die blijven vissen en voor het mitigeren van de impact voor visserijgemeenschappen. We zullen uw Kamer hier te zijner tijd over informeren. Indien het budget niet wordt uitgeput door de regeling of het flankerend beleid, vloeit de onderuitputting terug naar de algemene middelen. Verder zijn er voor de komende jaren meerdere regelingen gepland die gericht zijn op de verduurzaming van de visserij, waaronder een nationale innovatieregeling visserij en een energie efficiëntie-regeling in 2026.

Door de sterk gestegen gas- en olieprijzen als gevolg van de oorlog in Iran dreigen vissersschepen stil te vallen. Welke maatregelen neemt het kabinet om te voorkomen dat schepen noodgedwongen aan de kant blijven?

Het kabinet erkent de zorgen omtrent de brandstofkosten en de potentiële impact die dit heeft op de visserij. Echter, de Europese wet- en regelgeving biedt in de huidige situatie geen mogelijkheden om steun te geven aan vissers voor compensatie voor hoge brandstofkosten of het

stilliggen van vaartuigen, noch met nationale middelen, noch met Europese uit het Europese Fonds voor Maritieme Zaken, Visserij en Aquacultuur (EMFAF).

Voor een nationale regeling is staatssteungoedkeuring van de Europese Commissie nodig aangezien de visserijvrijstellingsverordening geen ruimte biedt voor een stillig- of compensatieregeling. Het staatssteungoedkeuringstraject voor een nationale regeling duurt gemiddeld anderhalf jaar en geeft naar verwachting geen positieve uitkomst, omdat deze regeling niet voldoet aan de kaders voor stilligsteun onder de Europese staatssteunverordeningen en -richtsnoeren.

Een compensatieregeling voor brandstofkosten is onder het EMFAF niet mogelijk; de verordening voorziet daar niet in. Voor een stilligregeling onder het EMFAF gelden strenge voorwaarden. Er is een mogelijkheid om stilligsteun te bieden in geval van een natuurramp, milieuongeval of gezondheidscrisis, maar dat is in de onderhavige situatie niet aan de orde. Hoge brandstofkosten gelden helaas niet als grond voor een regeling.

Wanneer kunnen we de impactanalyse over de gevolgen van het uitkopen van duizenden boeren verwachten?

Ik vind het belangrijk om goed zicht te houden op de maatschappelijke effecten van het beleid op het landelijk gebied en daar in de aanpak van het kabinet rekening mee te houden. De sociaaleconomische effecten van maatregelen in het landelijk gebied vormen een integraal onderdeel van de monitoring door PBL, RIVM en WUR in het kader van het stikstof en natuurbeleid. De periodieke rapportage daarover ontvangt u nog deze maand. Mijn voorganger heeft in aanvulling op deze monitoring aanvullende gegevens opgevraagd bij het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) over stoppende agrariërs en de mogelijke economische effecten die daarbij optreden. Ik streef ernaar om uw Kamer nog in de eerste helft van dit jaar te informeren over deze onderzoeken en over hoe ik deze meeneem bij de invulling van de motie Van der Plas over een transitieplan voor werknemers[11].

Kan de minister in kaart brengen hoeveel landbouwgrond in de afgelopen decennia uit de productie is gehaald ten behoeve van natuurontwikkeling, inclusief de natuurnetwerken, Natura 2000, en andere natuurprogramma's? Is de minister bereid om een economische analyse te maken van het verlies van landbouwproductie dat daarmee gepaard gaat? Hoeveel voedselproductie verdwijnt door aanleg van natuur? Wat is de economische waarde daarvan? En wat betekent het voor de voedselzekerheid?

De ontwikkeling van het bodemgebruik in Nederland, inclusief de ontwikkeling van het landbouwareaal en het natuurareaal wordt door het CBS gemonitord en gepubliceerd.

[11] Kamerstuk 36600-XIV-51

Ik heb bedenkingen over de toegevoegde waarde van een economische analyse over enkel het verlies van landbouwproductie. In de eerste plaats omdat dit veel aannames veronderstelt over welke productie dan zou plaatsvinden op verdwenen grond en de waarde van die grond en die productie, en in de tweede plaats omdat er dan ook aannames moeten worden gedaan over de voor- en nadelen in economische zin van meer natuur en de weging daarvan.

Hoeveel voedselproductie verdwenen is en in de toekomst zal verdwijnen door de aanleg van natuur is moeilijk te bepalen en voorspellen en voor de toekomst ook afhankelijk van besluitvorming over hoeveel natuur in de komende decennia zal worden aangelegd en waar, en of en welk landbouwareaal nog zal verdwijnen. Gelet op de omvang van de bestaande agrarische productie in Nederland, deels bestemd voor export, en de innovatieve capaciteit van de Nederlandse landbouwsector is het niet waarschijnlijk dat de voedselzekerheid in Nederland in gevaar is gekomen of snel in gevaar komt door een afname van het areaal landbouwgrond. Met de kanttekening dat ook andere functies dan natuur om ruimte vragen die ten koste gaan en kunnen gaan van het areaal landbouwgrond. De voedselzekerheid in Nederland is ook nu al mede gebaseerd op invoer van belangrijke voedingsmiddelen als graanproducten, plantaardige oliën en eiwitten. Desalniettemin vind ik het belangrijk dat beslissingen over de omzetting van landbouwgrond naar natuur en andere functies gebaseerd moeten zijn op een zorgvuldige afweging waarbij ook economische effecten en het belang van voedselproductie voldoende meegewogen moeten worden.

Kan de minister inzicht geven in de jaarlijkse kosten van het beheer van de ingerichte natuurgebieden? En kan hij dat afzetten tegen de economische opbrengst van dezelfde gronden toen zij nog in agrarisch gebruik waren?

De gemiddelde kosten voor het beheer van natuurgebieden zijn circa €550 per hectare. De economische opbrengst is afhankelijk van bedrijfstype, grondsoort en teelt. Wageningen universiteit[12] heeft berekend dat de inkomensderving van bijvoorbeeld een weidevogelbedrijf met een extensieve bedrijfsvoering varieert tussen de €500,- en €1.600,- per hectare. Voor een extensief akkerbedrijf varieert dit tussen de €100,- en €1.800,- per hectare. Deze vergelijking kent beperkingen, omdat de kosten van natuurbeheer en de economische opbrengst van agrarisch gebruik verschillende typen waarden betreffen en daarom niet één-op-één vergelijkbaar zijn.

Is de minister bereid om volop in te zetten op mestvergisting?

Mijn inzet is erop gericht de veehouderij te verduurzamen. Omdat mestvergisting bijdraagt aan emissiereductie, het verdienmodel van landbouwers, en groen-gas productie, zet ik mij er inderdaad vol voor in.

[12] Woltjer, J., Polman, N., & Dijkshoorn-Dekker, M. (2025). *Uitwerking methodiek vergoeding beheermaatregel weidevogelbedrijf*. (Rapport / Wageningen Social & Economic Research; No. 2025-110). Wageningen Social & Economic Research. https://doi.org/10.18174/694565. En: KD-2024-058 Extensivering akkerbouw in en rond Natura 2000 gebieden (BO-43-207-028, BO-43-115-091) - Wageningen University & Research.

Kan de overheid helpen om zo snel mogelijk mestvergisters te realiseren, ook door eventueel zelf te investeren in deze installaties?

Ik bekijk de mogelijkheden om mestvergisting verder te stimuleren. Over financieringsmogelijkheden wordt ook regelmatig gesproken met stakeholders. Het is de vraag in hoeverre financieringsmogelijkheden een issue zijn voor mestvergisters. De signalen vanuit sectorpartijen en ook de verkenning van de heer Knops wijzen met name op de moeilijkheid van vergunningverlening voor mestvergisting- en mestverwerking. Het kabinet spant zich ervoor in, zoals ook volgt uit het coalitieakkoord, om de vergunningverlening los te trekken.

Groep Markuszower

Kan de minister toelichten hoe erop wordt toegezien dat de uitvoering van natuurbeheer door terreinbeherende organisaties daadwerkelijk bijdraagt aan het behalen van de doelen?

Dat is een verantwoordelijkheid van provincies. Zij beheren het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL) en de daaraan gekoppelde monitoringsafspraken. In het coalitieakkoord is afgesproken dat er structureel extra middelen komen voor natuurbeheer via het SNL en dat hieraan resultaatsverplichtingen worden gekoppeld. We zullen in overleg gaan met provincies en natuurbeheerders over de uitwerking van deze afspraak.

Hoe houdt het kabinet er bij het uitbreiden van natuurgebieden rekening mee dat dit kan leiden tot verdere beperkingen voor de landbouw?

De begrenzing van de in het Natuurpact tussen Rijk en provincies afgesproken Natuurnetwerk Nederland en de resterende inrichtingsopgave daarbinnen van circa 30.000 ha nieuwe natuur is de verantwoordelijkheid van de provincies. Zij maken de afweging welke gebieden voor natuur worden begrensd, daarmee rekening houdend met andere ruimtelijke functies, zoals de landbouw. In het coalitieakkoord is aangegeven dat waar nodig uitbreiding van natuurgebieden plaatsvindt. Waar dat kan kiest het kabinet hiermee voor agrarisch natuurbeheer en medegebruik. Deze voorstellen moeten nog verder worden uitgewerkt en de Kamer zal daar bij volgende stappen over worden geïnformeerd.